

Wanda Michalska

OPRACOWANIE

ODYSEJA

Homer

KLASY

1-4

LICEUM

SZKOŁA TWÓRCZEGO
CZYTANIA

- ✓ inspiruje
- ✓ poszerza horyzonty
- ✓ porządkuje i utrwala wiedzę

Wanda Michalska

OPRACOWANIE

ODYSEJA

Homer

WYDAWNICTWO

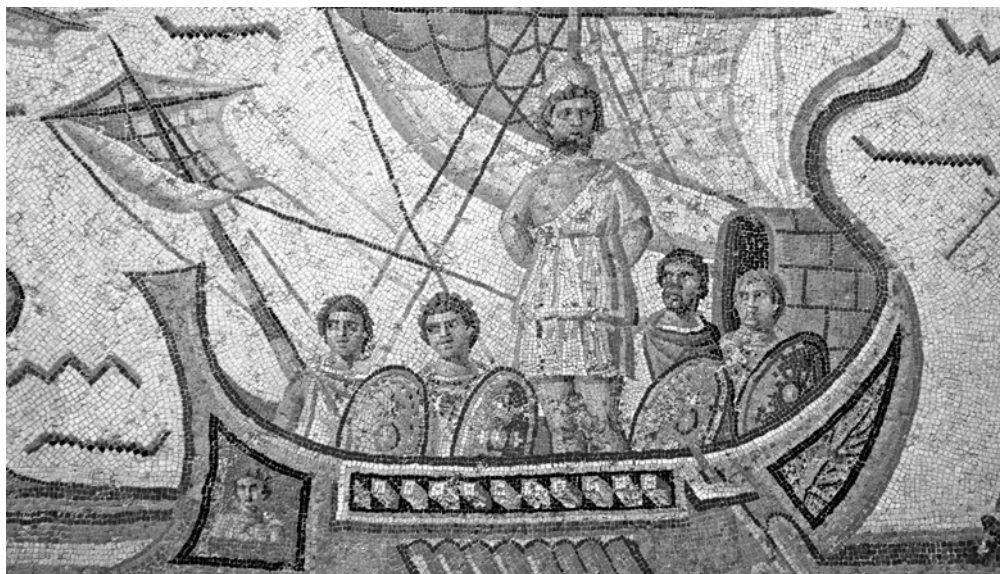
Przed lekturą

Informacje i wskazówki zawarte w tym rozdziale ułatwią ci interpretację lektury, a może także zachęcą do samodzielnego odkrywania jej walorów.

1. **Przypomnij sobie definicję mitów**, ich rodzaje i funkcje. Zajrzyj na s. 7.
2. **Przypomnij sobie charakter wierzeń starożytnych Greków**, a przede wszystkim ich wyobrażenia o bogach i świecie. Zajrzyj na s. 13.
3. **Miej pod ręką *Mitologię* Jana Parandowskiego**. Przyda się. W trakcie lektury *Odysei* zaznaczaj nawiązania do znanych ci mitów, m.in. o wojnie trojańskiej i powrocie bohaterów spod Troi, o Hefajstosie, Hadesie, Posejdonie, czarodziejce Kirke, bogach, herosach, potworach i innych.
4. **Przeczytaj krótki rozdział poświęcony Homerowi**, a także informacje dotyczące tego, jak powstały jego epepeje. Zwróć uwagę na epepeję homerycką.
5. **Przypomnij sobie mit o wojnie trojańskiej i treść *Iliady***. *Odyseja* to w pewnym sensie jej dalszy ciąg. Gdyby w czasach Homera istniały seriale, byłby to drugi sezon. *Odyseja* opowiada o losach jednego z bohaterów spod Troi, ale w wielu miejscach przywoływani są także inni bohaterowie *Iliady*, a także ich wojenne wyczyny i powojenne perypetie. Oto wojna trojańska w błyskawicznym skrócie: Na weselu boginki morskiej Tetydy i księcia Tesalii Peleusa, na którym gości cała olimpijska elita, pojawia się nieproszona bogini niezgody Eris ze złotym jabłkiem, na którym widnieje napis „Dla najpiękniejszej”. O tytuł najpiękniejszej bogini rywalizują Hera, Atena i Afrodyta. Spór rozstrzyga Parys, piękny pasterz (w rzeczywistości królewicz trojański, porzucony przez rodziców, gdyż wyrocznia głosiła, że stanie się przyczyną wojny i zburzenia Troi). Parys przyznaje złote jabłko Afrodycie w zamian za obietnicę oddania mu najpiękniejszej kobiety na ziemi – Heleny. Wkrótce poznaje swą prawdziwą tożsamość i wraca na dwór Troi, czyli Ilionu. Po pewnym czasie wyrusza do Sparty, porywa Helenę, żonę króla Menelaosa, co staje się przyczyną wojny. Grecy (Achajowie) pod wodzą Agamemnona, brata Menelaosa, atakują Troję, na której czele stoi Priam (ojciec Parysa). Wojna trwa 10 lat, a jeden z epizodów jej ostatniego roku opiewa *Iliada*.
6. **Poznaj Odyseusza**. Jeśli *Iliada* wciąż jest dla ciebie białą plamą, to właśnie teraz czas sięgnąć do *Mitologii* Parandowskiego i przypomnieć sobie (lub poznać) wcześniejsze losy Odyseusza (przed wyruszeniem na wojnę). W skrócie wygląda to tak: Odyseusz był królem Itaki, synem Laertesa, mężem pięknej Penelopy. Kiedy wybuchła wojna, właśnie został ojcem. Miał wszystko, czego potrzeba do szczęścia: kochaną

i kochającą żonę, małego synka, liczne bogactwa, szacunek poddanych. Wojna wcale mu się uśmiechała. Wolałby zostać z rodziną, bawić się z małym Telemachem, patrzeć jak rośnie, doglądać upraw, pielęgnować winnicę, biesiadować z przyjaciółmi przy dobrym winie, słuchać pieśni aoidów – po prostu cieszyć się życiem. Jak pisze Parandowski: „Wojna, odbierająca mu to wszystko nagle i gwałtownie, odrzucająca go w strony obce i dalekie — wydawała mu się potworną niesprawiedliwością” (J. Parandowski, *Mitologia Greków i Rzymian*). Kiedy wezwano go na wojnę, udawał szaleńca, by się od niej wymigać (dziś nazwalibyśmy go pacyfistą, a może dekonwnikiem). Podstęp jednak wykryto. Cóż było robić...

Wszystkie wzmianki o Odyseuszu, jakie pojawiają się w Homerowej epopei, to peany na jego cześć – wspominają go towarzysze broni, a poeci śpiewacy opiewają jego czyny. Czego właściwie dokonał podczas wojny trojańskiej? Jeszcze podczas przygotowań do niej wytropił Achillesa, bez którego wedle wyroczni wojna nie mogła się zakończyć sukcesem. Matka Achillesa (Tetyda) ukryła go na dworze królewskim w przebraniu dziewczyny. Tam pojawił się Odys jako wędrowny handlarz z błyskotkami i udał się między królowny, które z zainteresowaniem podziwiałały jego towary. Tylko na jednej klejnoty i ozdoby nie robiły najmniejszego wrażenia. Ale kiedy rzekomy kupiec wyciągnął miecz, jej oczy załśniły – to właśnie był Achilles. Po przybyciu do Troi Odys był jednym z posłów, którzy udali się na dwór Priama z misją pokojowego rozstrzygnięcia konfliktu, czyli z prośbą o wydanie Heleny. Wygłosił tam wspianą mowę, ale jak wiemy, posłowie wrócili z niczym (ten epizod stał się kanwą *Odprawy posłów greckich* Jana Kochanowskiego).

Scena z *Odysei* Homera w Muzeum Bardo, Tunezja

Po śmierci Achilleśa kłócił się z Ajaksem o zbroję po herosie i to właśnie jemu ją przyznano (Ajaks oszalał z zazdrości). Wsławił się również tym, że wraz z kilkoma towarzyszami zakradł się za mury Troi, by wykraść święty posąg Ateny (pomogła im Helena), który chronił miasto przed niebezpieczeństwami, a na koniec dzięki podstępowi Odysa z koniem trojańskim Troję zdobyto. Resztę poznasz w trakcie czytania lektury.

7. **Poznaj losy innych bohaterów spod Troi.** Odyseusz był jednym z nich, a do jego towarzyszy walczących po stronie Greków należeli m.in. Achilles, Menelaos, Nestor i Ajaks. Dlaczego o nich wspominamy? W *Odysei* są wielokrotnie przywoływani w opowieściach, niektórych odwiedza syn Odysa Telemach, innych wspomina główny bohater, a jeszcze innych spotyka w podziemiach. Sięgnij po *Mitologię* i poczytaj o nich. Zajrzyj też na s. 23.
8. **Kłopoty z imionami bohaterów.** Główny bohater występuje jako Odyseusz, Odysej, niekiedy także Laertyda (czyli syn Laertes), ten zaś z kolei raz jest Laertem innym razem Laertesem. Dlaczego tak jest? Tłumacz stosuje krótszą lub dłuższą wersję imion, by oddać rytm i melodię wiersza. Stąd mąż pięknej Heleny i król Sparty to najczęściej Menelaos, ale także Menela (tak, forma żeńska) albo... Menel. Zeus to czasem Dios, ale często pojawia się jako Kronion (czyli syn Kronosa), egidowładca (przypominamy, że egida to tarcza Zeusa, którą zrobił sobie ze skóry kozy Almatei. Była odporna na ciosy). Podobnych przykładów znajdziesz w tekście wiele.
9. **Czytaj przypisy.** W tekście znajdziesz wiele słów, które dziś wyszły już z użycia, czyli archaizmów. Są i takie, które odnoszą się do kultury antycznej, jej codzienności (przedmioty, części stroju) – ich znaczenie może być niezrozumiałe. Po pewnym czasie będziesz już jednak wiedzieć, że *chlamida* i *chiton* to części garderoby, *sudoły* to sandały, *sudno* (a także *korab*) to statek, *wełny* to morskie fale itd.
10. **Jeśli chcesz, skrytykuj *Odyseję*.** Może wydać się nieco rozwlekła z powodu licznych opowiadań wplecionych w fabułę, ale także powtarzających się opisów tych samych wydarzeń (o tym, że zalotnicy trwonią majątek Odyseusza, ucztują na jego koszt, bawią się w jego pałacu i czynią rozpustę, przeczytasz w co najmniej kilku miejscach), podobnie jak o niezłomnej postawie wiernej Penelopy. Nie brakuje też w *Odysei* scen przepełnionych okrucieństwem, wręcz drastycznych, zwłaszcza pod koniec, kiedy bohater rozprawia się krwawo z zalotnikami i niełojalnymi poddanymi.
11. **Zatrzęsienie bogów.** W *Odysei* roi się od bogów, a także innych postaci znanych z mitów, jest też wiele odwołań do znanych legend. Starożytni je znali, więc nie było konieczności tłumaczenia za każdym razem, kto kim jest, ale współczesny czytelnik ma prawo się w tym pogubić. Dlatego warto (do czego już zachęcaliśmy) czytać przypisy, a także zaglądać do *Mitologii* Parandowskiego.

Imiona mitologicznych postaci są przywoływane wielokrotnie. Dlatego pomocna może się okazać mała ściągą, którą zamieszczamy poniżej. Znajdziesz w niej najczęściej przywoływanych bogów (w układzie alfabetycznym).

12. Bogowie od A do Z

- **Afrodyta** – bogini miłości, kwiatów, pożądania i płodności. Nie miała rodziców, narodziła się z piany morskiej u wybrzeży Cypru (stąd jej przydomek Kipryda). Jednym z najważniejszych ośrodków jej kultu była Kythery leżąca na południe od Peloponezu (stąd inny przydomek bogini: Kytera). Z Afrodytą związanych jest wiele opowieści, jedną z nich, o jej gorącym romansie z Aressem, znajdziesz także w *Odysei*. Przytacza ją pieśniarz (aojd) na dworze króla Alkinoosa.
- **Amfitryta** — córka Nereusa, porwana i poślubiona przez Posejdona, władczyni mórz.
- **Apollo** (Apollon, Feb) – bóg słońca, sztuki, wróżbiarstwa i gwałtownej śmierci, przewodnik dziewięciu muz.
- **Ares** – bóg wojny i bitewnego szału (dość brutalny).
- **Artemida** (Artemis) – dziewicza bogini łuczniczka, opiekunka zwierzyny łownej. Bliźniacza siostra Apollina. Jej strzałom przypisywano nagłą śmierć kobiet.
- **Atena** (Pallada, Pallas) – ulubiona córka Zeusa (przyszła na świat, wyskakując z jego głowy); bogini mądrości i sprawiedliwej wojny, opiekunka rzemiosł. W *Odysei* opiekuje się głównym bohaterem, pomaga mu, sprzyja, pomaga także jego bliskim: Telemachowi i Penelopie.
- **Boreasz** (Borej) – bóg i personifikacja wiatru północnego.
- **Charyty** (Gracje) – boginie wdzięku i piękna.
- **Eol** (Ajol) – władca wiatrów. Sprzyja Odyseuszowi, gości go przez miesiąc i pomaga, później jednak przepędza go na cztery wiatry.
- **Eos** – bogini jutrzeńki.
- **Erynie** – okrutne boginie zemsty, karzące zwłaszcza przewiny wobec rodziny i rodu, przedstawiane ze skrzydłami i z wężami we włosach, doprowadzające do szału i dręczące tych, których ścigają.
- **Euros** – bóg i personifikacja wiatru wschodniego.
- **Giganci** – synowie Gai (Ziemi), poczęci z krwi Uranosa; spokrewniony z bogami szczep dzikich olbrzymów, który przegrał walkę o władzę nad światem z bogami olimpijskimi.
- **Gorgona** – potwór, którego spojrzenie zmieniało przeciwników w kamień.
- **Hades** (Ais, czyli „niewidzialny”) – władca podziemnego świata zmarłych i bogactw ukrytych w ziemi; budzący strach, ale sprawiedliwy bóg, brat Zeusa i Posejdona.
- **Harpie** – demony w formie ptaków z kobiecymi głowami.
- **Hebe** – córka Zeusa i Hery, bogini młodości.